CZU:811.135.1’373.611:82.09(091)
https://doi.org/10.52505/filomod.2022.16.16

DERIVAREA SUFIXALĂ ÎN MANUSCRISUL ROMANULUI POPULAR *SANDIPA*

Galaction VEREBCEANU

ORCID: https://orcid.org/0000-0002-0725-4893
Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”, Chișinău

Suffixal Derivation in the Sandipa Folk Novel Manuscript

Abstract. *Among the three means of forming words known to the modern/ Contemporary literary language* (*derivation*, *composition and conversion*, *however differentiated by the degree of productivity*), *the first method*, *and namely the suffixal derivation*, *has the highest yield in the text of the folk novel* ***Sandipa*** (*Romanian manuscript 824*, *copied in 1798 in the North of historical Moldova and kept nowadays at the State Library of the Russian Federation*). *Therefore*, *the derivative suffixes are analyzed*, *rendered*, *as a rule*, *in the form recorded in the manuscript*, *with selective references ordered as follows: first*, *the formations characterized by a wide spread in the era of copying the manuscript*, *having meanings known* (*only*) *in the old language are given*, *followed*, *as appropriate*, *by the words used in the contemporary language*.

***Keywords*:** *adjective*, *suffixal derivation*, *word formation*, *noun*, *derivative theme*, *verb*.

Rezumat. *Dintre cele trei mijloace de formare a cuvintelor cunoscute limbii literare actuale* (*derivarea*, *compunerea și conversiunea*, *diferențiate însă prin gradul de productivitate*) *primul procedeu*, *și anume derivarea cu sufixe*, *are cel mai mare randament în textul romanului popular* ***Sandipa*** (*manuscris românesc*, *cota 824*, *copiat în 1798 în partea de nord a Moldovei istorice și astăzi păstrat la Biblioteca de Stat a Federației Ruse*). *Sunt analizate*, *așadar*, *sufixele derivative*, *redate*, *de regulă*, *în forma atestată în manuscris*, *cu trimiteri selective și ordonate astfel: mai întâi sunt date cuvintele caracterizate printr-o răspândire largă în epoca copierii manuscrisului*, *având sensuri cunoscute* (*doar*) *în limba veche*, *urmate*, *după caz*, *de cuvintele uzuale în limba contemporană*.

Cuvinte-cheie: *adjectiv*, *derivare sufixală*, *formare a cuvintelor*, *substantiv*, *temă derivativă*, *verb*.

Articolul este consacrat analizei unuia din cele mai productive mijloace de formare a cuvintelor: derivarea, și anume derivarea cu sufixe, prezentă în

textul romanului popular *Sandipa* (ms. rom. cota 824, copiat în 1798 în partea de nord a Moldovei istorice și astăzi păstrat la Biblioteca de Stat a Federației Ruse). Sunt analizate sufixele derivative redate, de regulă, în forma atestată în manuscris, cu trimiteri selective și ordonate astfel: mai întâi sunt date cuvintele caracterizate printr-o răspândire largă în epoca copierii manuscrisului, având sensuri cunoscute (doar) în limba veche, urmate, după caz, de cuvintele uzuale în limba contemporană.

-ag[1] formează substantive de la substantive: *rămăș**ag*** (89[r]) < *rămas* + *-ag*.

-an[2] servește la formarea substantivelor de la substantive: expr. *sarac**an** de mine* „sărman” (37[r]) < *sărăc* + *an*.

-ar(iu)[3] derivă substantive de la substantive: *curv**ariu*** „afemeiat” (17[r]) < *curvă* + *ariu*, *străjer* în varianta de pl. *străjări* „paznic, strajă” (99[r]) < *strajă* + *-ar*, *plug**ariu*** (56[r]) < *plug* + *-ariu*, *port**ariu*** (95[r]) < *poartă* + *-ariu*, *tăbăc**ar**ul* (94[v]) < *tăbăc* + *arul*.

-aș[4] formează, frecvent, substantive de la substantive și, rar, substantive de la verbe: *găzd**aș*** „gazdă” (62[r]) < *gazdă* + *aș*, *pizm**aș*** „dușman” (31[r]) < *pizmă* + *aș*, *băi**eș*** (34[r]) < *baie* + *-aș*, *cucon**aș*** (82[r]) < *cucon* + *-aș*, *păgub**aș*** (85[r]) < *pagubă* + *aș*, *trâmbi**țaș*** în varianta *trâmbit**aș*** (96[v]) < *trâmbiță* + *-aș*, *ucig**aș*** (97[v]) < *ucide* în varianta *ucig* + *aș*.

-ământ[5] derivă substantive de la substantive: *rug**ăminte*** (60[r]) < *rugă* + *-ământ*.

-ăresc formează adjective feminine de la substantive: *copil**ărească*** (92[r]) < *copil* + *-ăresc*.

-ătate se întâlnește în componența unor substantive formate de la teme adjectivale: *drep**tate*** (39[v]) < *drept* + *-ătate*, *rău**tate*** (14[r]) < *rău* + *-ătate*.

-ător(iu)/-(ă/i)tură, **-ătoare**[6] apare în structura unor substantive derivate de la teme verbale și, rar, de la teme substantivale: *cerc**ătură*** „investigație” (5[r]) *cerca* < + *-ătură*, *desfăc**ătoriu*** „(persoană) care dezleagă o vrajă, un farmec” (47[v]) < *desface* + *-ătoriu*, *râmă**toriu*** „porc” (41[v]) < *râma* + *-ătoriu*, *căl**ător*** (56[r]) < *cale* + *-ător*, *judec**ătoriu**l*** (80[v]) și în varianta *giudec**ătoriu**l* (80[v]) < *judeca* + *-ătoriul*, *lucr**ător*** (50[v]) < *lucra* + *-ător*, *secer**ător*** (54[v]) < *secera* + *-ător*, *învăț**ătură*** (92[r]) < *învăța* +

[1] Vezi Hasan, 1972, p. 45-54.

[2] Vezi Pietreanu, 1960, p. 93-100.

[3] Vezi Densusianu, 1961, p. 203; Ionașcu, 1959, p. 77-84; Ciobanu, 1962, p. 143-154; ILRL, 1997, p. 210, 422.

[4] Vezi Densusianu, 1961, p. 203; Ionașcu, 1959, p. 77-84; ILRL, 1997, p. 210-211, 422.

[5] Vezi Carabulea, 1969, p. 47-55; ILRL, 1997, p. 211, 423.

[6] Vezi Popescu-Marin, 1962, p. 175-186; Seche, 1962, p. 187-196. Despre randamentul sufixului **-(ă)tor(iu)** în cele mai vechi texte, vezi, de exemplu, Densusianu, 1961, p. 212-217, Asan, 1959, p. 206-207; Vasiliu, 1959[2], p. 244-247; ILRL, 1997, p. 214, 428.

-ătură, *pic**ătura*** (18^{v}) < *pica* + *-ătură*, *zvârl**iturǎ*** (79^{r}) < *zvârli* + *-iturǎ*, *înşel**ătoare*** (59^{v}) < *înşela* + *ătoare*.

-că formează substantive feminine de la masculine: *duşman**că*** (38^{r}) < *duşman* + *-că*.

-ciune (-ăciune, -iciune)[7] intră în compoziția substantivelor formate de la verbe: *întreb**ăciune*** „întrebare” (78^{r}) < *întreba* + *-(ă)ciune*, *mâhn**iciune*** în varianta *mâhneciune* „mâhnire” (7^{v}) < *mâhni* + *-iciune*, *zburd**ăciune*** „zburdălnicie” (100^{r}) < *zburda* + *-(ă)ciune*, *amăr**ăciune*** (35^{r}) < *amărî* (sau *amar*) + *-(ă)ciune*, *înşel**ăciune*** (83^{r}) < *înşela* + *-ăciune*, *stric**ăciune*** (15^{r}) < *strica* + *-ăciune*.

-ealǎ[8] se regăsește în structura substantivelor derivate de la teme verbale: *chivernis**ală*** „înțelegere” (85^{r}) < *chivernisi* + *-ealǎ*, *popr**eală*** în forma de pl. *popreli* „oprelişte” (60^{v}) < *popri* + *-ealǎ*, *tocm**ală*** „învoială” (88^{v}) < *tocmi* + *-ealǎ*, *cheltu**ială*** (85^{r}) < *cheltui* + *-ealǎ*, *greş**ală*** (76^{v}) < *greşi* + *-ealǎ*, *îndrăzn**eală*** (53^{r}) < *îndrăzni* + *-ealǎ*, *ostin**eală*** (60^{v}) < *osteni* + *-ealǎ*, *rându**ială*** (50^{r}) < *rândui* + *-ealǎ*, *socot**eală*** (50^{r}) < *socoti* + *-ealǎ*.

-ean[9] formează substantive de la substantive: *cetăț**an*** (86^{v}) < *cetate* + *-ean*.

-easă[10] se întâlnește în componența unor substantive derivate de la substantive: *jupân**easă*** (17^{v}) și în varianta *giupân**easă*** (68^{r}) „soție de om înstărit” < *jupân* + *easă*, *împărăt**easa*** (1^{v}) < *împărat* + *-easă*.

-eață derivă substantive feminine de la adjective: *dulc**eață*** (57^{r}) < *dulce* + *-eață*.

-el[11] creează adjective și substantive cu valoare hipocoristică: *puțunt**el***, *puțin**el*** „puțintel” (61^{v}, 94^{v}) < *puțin* + *-el*, *voinic**el*** (98^{v}) < *voinic* + *-el*.

-elnic apare la adjective formate de la substantive: *scârb**elnic*** „care provoacă indignare sau dezgust” (22^{r}) < *scârbă* + *-elnic*.

-enie[12] intră în structura unor substantive formate de la adjective: *curăț**enie*** (14^{r}) < *curat* + *enie*.

-esc, -ească[13] derivă adjective de la substantive: *filosof**esc*** „filozofic”; spec. „astrolog” (6^{v}) < *filozof* + *esc*, *muier**esc*** „femeiesc” (68^{r}) < *muiere* + *-esc*, *împărăt**escu*** (25^{v}) < *împărat* + *-esc*, *omin**escu*** (17^{r}) < *omen* (tema veche a lui *om*) + *-esc*, *vrăjitor**esc*** (47^{r}) < *vrăjitor* + *-esc*; cf. și formele feminine: *elin**ească*** „(limba) greacă veche” (1^{r}) < *elen* + *-ească*, *român**ească*** „(limba) românească” (1^{r}) < *român* + *-ească*, *sirin**ească***

[7] Vezi Densusianu, 1961, p. 204.

[8] Vezi Ciobanu, 1960, p. 129-138; Vasiliu, 1959, p. 226-227.

[9] Vezi Densusianu, 1961, p. 205. Sufixul **-ean** era foarte productiv în perioada veche a limbii române. Vezi Vasiliu, 1959^{2}, p. 227; ILRL, 1997, p. 211-212, 423.

[10] Vezi Densusianu, 1961, p. 205; ILRL, 1997, p. 212, 423.

[11] Vezi Densusianu, 1961, p. 205; ILRL, 1997, p. 212, 424.

[12] Vezi Densusianu, 1961, p. 205; Rudeanu, 1960, p. 101-106; ILRL, 1997, p. 212, 424.

[13] Vezi Densusianu, 1961, p. 206; ILRL, 1997, p. 212, 424.

„(limba) sirien**ească**” (1[r]) < *sirian* + *-ească*, *bărbăt**ească*** (67[r]) < *bărbat* + *-ească*, *fime**iască*** (33[r]) < *femeie* + *-ească*, *împărăt**ească*** (13[v]) < *împărat* + *-ească*, *muier**ească*** (54[r]) < *muiere* + *-ească*.

-ește[14] formează adverbe de la adverbe: *călăr**ește*** (29[r]) < *călare* + *-ește*.

-et[15] se întrebuințează la derivarea unor substantive de la verbe: *hui**et**ul* (18[v]) < *hui* + *-et*, *tun**et*** (18[v]) < *tuna* + *-et*.

-eț[16] (sl.) este folosit la formarea substantivelor de la substantive: *bârn**eț**ul* „brăcinar” (67[r]) < *brâu* + *-eț*.

-ețe[17] intră în structura substantivelor formate de la adjective: *frumus**eți**le* (74[r]) < *frumos* + *-ețe*, *tiner**ețe*** (38[r]) < *tânăr* + *-ețe*.

-ică ajută la formarea substantivelor și adjectivelor de la substantive: *fi**ică*** (37[r]) < *fie* + *-ică*, *platn**ică*** (82[r]) < *plată* + *-ică*.

-ie[18] formează, frecvent, substantive de la substantive, adjective și de la verbe: *bicisnic**ie*** „nenorocire” (81[r]) < *becisnic* + *-ie*, *chizăș**ie*** „garant” (86[v]) < *chezaș* + *-ie*, *curăț**ie*** „cinste, nevinovăție, castitate” (11[r]) < *curat* + *-ie*, *curv**ie*** „prostituție” (44[v]) < *curvă* + *-ie*, *dăscăl**ie*** „învățătură” (92[r]) < *dascăl* + *-ie*, *soț**ie*** „perechea unui animal, unei păsări” (55[v]) < *soț* + *-ie*, *soț**ie*** „tovarăș, însoțitor; prieten” (28[v]) < *soț* + *-ie*, *vrăjmăș**ie*** „comportare plină de asprime, de răutate, de cruzime” (100[v]) < *vrăjmaș* + *-ie*, *avuț**ie*** (89[r]) < *avut* + *-ie*, *bărbăț**ie*** (88[v]) < *bărbat* + *-ie*, *bucur**ie*** (6[v]) < *bucura* + *-ie*, *împărăț**ie*** (2[v]) < *împărat* + *-ie*, *moș**ie*** (50[v]) < *moș* + *-ie*, *obrăznic**ie*** (71[v]) < *obraznic* + *-ie*, *omin**ie*** (58[v]) < *om* + *-ie*, *tăr**ie*** (91[r]) < *tare* + *-ie*, *vetej**ie*** (43[r]) < *viteaz* + *-ie*.

-ime[19] derivă substantive de la adjective: *grăs**ime*** (34[r]) < *gras* + *-ime*, *iuț**ime*** (36[v]) < *iute* + *-ime*, *mulț**ime*** (51[v]) < *mult* + *-ime*.

-ință[20] intră în structura unor substantive formate de la teme verbale: *gi<u>ru**ință*** „făgăduință” (3[r]) < *jurui* + *-ință*, *nevo**ință*** „tragere de inimă” (21[r]) < *nevoi* + *-ință*, *umil**ință*** „slugărnicie” (32[r]) < *umili* + *-ință*, *put**ință*** (4[r]) < *putea* + *-ință*, *sil**ință*** < (2[r]) < *sili* + *-ință*.

-iș[21] se regăsește în adverbe derivate de la substantive: *fur**iș*** „(pe) ascuns” (98[v]) < *fur* + *-iș*.

-(i)șag[22] apare în substantive derivate de la substantive și adjective: *furt**ușag*** „furt” (99[v]) < *furt* + *-ișag* (după magh. *tolvajság*), *rămă**șag*** (89[r]) < *rămas* + *-șag*.

[14] Vezi Haneș, 1960, p. 139-147; ILRL, 1997, p. 212-424.
[15] Vezi Densusianu, 1961, p. 206; Gheție, Teodorescu, 2005, p. 69.
[16] Vezi Densusianu, 1961, p. 206; ILRL, 1997, p. 212, 424.
[17] Vezi Densusianu, 1961, 206.
[18] Vezi Slave, 1962, p. 163-174; Despre productivitatea sufixului **-ie** mai ales în perioada veche a limbii române, vezi Densusianu, 1961, p. 206-209; Asan, 1959, p. 205; Vasiliu, 1959[2], p. 232-235; ILRL, 1997, p. 213, 425.
[19] Vezi Densusianu, 1961, p. 209-210; Vasiliu 1959[2], p. 235-236; ILRL, 1997, p. 213, 425.
[20] Vezi Densusianu, 1961, p. 210-211; Vasiliu 1959[2], p. 236-237; ILRL, 1997, p. 213, 425.
[21] Vezi Densusianu, 1961, p. 211; ILRL, 1997, p. 213, 426.
[22] Vezi ILRL, 1997, p. 214, 427.

-işte[23] se foloseşte pentru formarea substantivelor de la substantive: *privel**eşte*** (50^{v}) < *privală* + *-işte*.

-itură formează substantive de la verbe: *zugrăv**itură*** „desen” (100^{r}) < *zugrăvi* + *-itură*.

-iţă (sl.) intră în structura unor substantive derivate de la substantive: *porumb**iţă*** (55^{r}) < *porumb* + *-iţă*.

-iune formează substantive de la adverbe: *răpeg**iune*** „repeziciune” (20^{v}) < *repede* + *-iune*.

-nic[24] (sl.) derivă substantive de la substantive: *istor**nic*** „istoric” < *istorie* + *-nic* (54^{v}).

-oaică apare în structura substantivelor formate de la substantive: *le**oaică*** (100^{v}) < *leu* + *-oaică*.

-oare se întâlneşte la substantive derivate de la adjective: *scris**oare*** (3^{v}) < *scris* + *-oare*, *strâns**oare*** (76^{r}) < *strâns* + *-oare*.

-os[25] formează adjective de la substantive şi verbe: *bort**os*** „găunos” (53^{r}) < *bortă* + *-os*, *cuvi**os*** „respectuos; frumos” (92^{r}) *cuveni* + *-os*, *meşteşug**os*** „iscusit, îndemânatic” (100^{v}) < *meşteşug* + *-os*, *ticăl**os*** „sărman” (96^{r}) < *ticală* + *-os*, *bucur**os*** (52^{v}) < *bucura* + *-os*, *mâni**os*** (24^{v}) < *mânie* + *-os*, *mincin**os*** (73^{v}) < *minciună* + *-os*, *păcăt**os*** (44^{v}) < *păcat* + *-os*, *voi**os*** (64^{r}) < *voie* + *-os*.

-tor[26] formează substantive de la verbe: *muncitor* „(persoană) care torturează, chinuieşte, căznesţe” (59^{r}) < *munci* + *-tor*, *primitor* în varianta *priimitor* „loc, locuinţă, încăpere în care sunt primiţi oaspeţii” (52^{r}) < *primi* + *-tor*, *silitor* în varianta *sâlitoriu* (aici) „(persoană) predispusă spre viol” (44^{v}) < *sili* + *-tor*, *birui**tor*** (60^{r}) < *birui* + *-tor*.

-tură intră în componenţa substantivelor formate de la verbe: *pică**tura*** (18^{v}) < *pica* + *-tură*, *stropi**tură*** „strop” (55^{r}) < *stropi* + *-tură*, *zvârli**tură*** (79^{r}) < *zvârli* + *-tură*.

-ui[27] creează verbe de la substantive: *nădăjd**ui*** (*a se* ~) „a-şi pune speranţa în…” (31^{r}) < *nădejde* + *-ui*, *meşteşug**ui*** „a meşteşugi” (10^{r}) < *meşteşug* + *-ui*, *povăţ**ui*** „a sfătui” (59^{v}) < *povaţă* + *-ui*, *sârg**ui*** „a sili” (74^{r}) < *sârg* + *-ui*, *prăf**ui*** în varianta *prăv**ui*** (*a se* ~) (30^{v}) < *praf* + *-ui*, *primejd**ui*** (*a se* ~) (5^{v}) < *primejdie* + *-ui*, *lec**ui*** (*a se* ~) (95^{v}) < *leac* + *-ui*, *rând**ui*** (*a se* ~) (58^{v}) < *rând* + *-ui*, *sfăt**ui*** (57^{v}) < *sfat* +*-ui*, *văr**ui*** (3^{v}) < *var* + *-ui*.

[23] Vezi ILRL, 1997, p. 426.

[24] Vezi Densusianu, 1961, p. 211-212; ILRL, 1997, p. 213-214, 426.

[25] Vezi Densusianu, 1961, p. 212; ILRL, 1997, p. 214, 427.

[26] Vezi ILRL, 1997, p. 214, 428.

[27] Vezi Densusianu, 1961, p. 222; ILRL, 1997, p. 215, 428. Despre productivitatea sufixului **-ui** şi compuşii lui, vezi Vasiliu, 1967, p. 113-142.

Aşadar, în textul manuscrisului *Sandipa* au fost atestate 39 de sufixe, un număr relativ mare în raport cu întinderea medie, ca text, a scrierii populare.

Sufixele consemnate se diferenţiază între ele fie prin origine, fie prin gradul de productivitate, unele caracterizându-se printr-o frecvenţă sporită (*-ie*, *-esc*/*-ească*, *-ător*(*iu*)/*-*(*ă*/*i*)*tură*,/*-ătoare*, *-ui*, *-os*, *-aş*, *-ciune* (*-ăciune*, *-iciune*) etc.), iar altele, printr-o frecvenţă redusă (*-ământ*, *-ătate*, *-ime*, *-oare* etc.). O categorie destul de numeroasă este cea în care sufixul se întâlneşte o singură dată (*-ag*, *-an*, *-că*, *-işte*, *-iţă* etc.).

Sufixul *-ie*, de origine multiplă: parţial latină, parţial slavă, deţine întâietatea, totalizând 17 apariţii. Cuvintele formate sunt substantive de la substantive: *chizăş**ie*** „garant”, *curv**ie*** „prostituţie”, *dăscăl**ie*** „învăţătură”, *soţ**ie*** „perechea unei păsări”, *soţ**ie*** „tovarăş, însoţitor; prieten”, *vrăjmăş**ie*** „comportare plină de asprime, de răutate, de cruzime”, *avuţ**ie*** etc.), substantive de la adjective (*bicisnic**ie*** „nenorocire”, *curăţ**ie*** „cinste, nevinovăţie, castitate”, *tăr**ie*** etc.) şi, o dată, substantive de la verbe (*bucur**ie***).

Urmează, în descreştere, sufixul *-esc* (*-ească*), de origine multiplă: parţial latină, parţial, eventual, autohtonă, care numără 12 înregistrări, derivând adjective de la teme substantivale: *filosof**esc*** „filozofic”; spec. „astrolog”, *muier**esc*** „femeiesc” etc. sau, substantivat, în formă feminină: *elin**ească*** „(limba) greacă veche”, *rumân**ească*** „limba românească”, *sirin**ească*** „limba sirienească” etc.

-ător(*iu*)/*-*(*ă*/*i*)*tură*, *-ătoare*, de origine latină, are 11 ocurenţe şi apare în structura unor substantive derivate de la teme verbale şi, rar, de la teme substantivale: *cerc**ătură*** „investigaţie”, *desfăc**ătoriu*** „(persoană) care dezleagă o vrajă, un farmec”, *zvârl**itură***, *înşel**ătoare*** etc.

-ui, de origine slavă, cu 10 apariţii, creează exclusiv verbe de la substantive: *nădăjd**ui*** (*a se ~*) „a-şi pune speranţa în…”, *meşteşug**ui*** „a meşteşugi”, *povăţ**ui*** „a sfătui”, *prăv**ui*** (*a se ~*) etc.

Sufixul neogrecesc *-os* numără nouă înregistrări şi formează adjective de la substantive şi de la verbe: *bort**os*** „găunos”, *cuvi**os*** „respectuos; frumos”, *meştegug**os*** „iscusit, îndemânatic”, *ticăl**os*** „sărman” etc.

-eală, de provenienţă slavă, înregistrează nouă apariţii şi se regăseşte în structura substantivelor derivate de la teme verbale: *chivernis**eală*** „înţelegere”, *popr**eală*** „oprelişte”, *tocm**eală*** „învoială”, *greş**eală*** etc.

Următoarele sufixe, preponderent de provenienţă latină, totalizează între şapte şi trei ocurenţe. Sufixul *-aş* formează substantive de la substantive şi, rar, substantive de la verbe: *găzd**aş*** „gazdă”, *ucig**aş*** < *ucide* în varianta *ucig* etc.; *-ciune*/*-ăciune*,/*-iciune*, cu şase ocurenţe, intră în compoziţia substantivelor formate de la verbe: *întreb**ăciune*** „întrebare”, *mâhneciune* „mâhnire”, *stric**ăciune*** etc.; *-ar*(*iu*) adună cinci înregistrări şi derivă substantive de la

substantive: *curv**ariu*** „afemeiat”, *tăbăc**ar*** etc.; *-**ință*** totalizează cinci ocurențe și intră în structura unor substantive formate de la teme verbale: *gi<u>ru**ință*** „făgăduință”, *nevo**ință*** „tragere de inimă” etc.; *-tor* apare în patru derivate și formează substantive de la verbe: *muncitor* „(persoană) care torturează, chinuiește, căznește”, *silitor* în varianta *sâlitoriu* (aici) „(persoană) predispusă spre viol” etc.; *-ime*, cu trei ocurențe, derivă substantive de la adjective: *grăs**ime***, *iu**țime***, *mul**țime***.

Șase sufixe, toate cu a câte două înregistrări, primele cinci de origine latină, formează adjective și substantive de la teme adjectivale și teme substantivale: *-ătate*: *drep**tate***, *rău**tate***; *-easă*: *giupân**easă***, *împărăt**easa***; *-el*: *puțunt**el***, *puțin**el*** „puțintel”, *voinic**el***; *-ică*: *fi**ică***, *platn**ică***, *-oare*: *scris**oare***, *strâns**oare***. Singurul sufix de proveniență maghiară este (*i*)*șag*: *furt**iș**ag*** în varianta *furt**uș**ag*** „furt”, *rămă**șag***.

Un număr însemnat de sufixe (16), de origine latină sau slavă, au câte o apariție și formează, de regulă, substantive de la substantive sau substantive de la adjective ori, mai rar, substantive de la adverbe sau de la verbe. De exemplu, expr. *sarac**an*** *de mine* „sărman”, *scârb**elnic*** „care provoacă indignare sau dezgust”, *furiș* „(pe) ascuns”, *zugrăv**itură*** „desen”, *răpeg**iune*** „repeziciune”, *istor**nic*** „istoric” etc.

În raport cu limba textelor aparținând mai ales secolelor al XVI-lea și al XVII-lea, în care se constată numeroase derivate cu sufixe diferite, de la aceeași temă, având însă sensuri identice (de exemplu, *bogăție* și *bogătate* „avere”, *smântă* și *sminteală* „sminteală”), în manuscrisul *Sandipa* asemenea derivate sunt cu totul rare: *curăț**ie*** și *curăț**enie*** „cinste, nevinovăție, castitate”.

O ultimă precizare constă în faptul că mai multe sufixe își păstrează caracteristicile în aspectul normat al românei literare, în timp ce o parte considerabilă (sufixele glosate), proprii pentru faza veche, au trecut în fondul pasiv al vocabularului, viabile însă astăzi în unele graiuri.

Referințe bibliografice:

1. ASAN, Finuța. *Derivarea cu sufixe și prefixe în* „Psaltirea Hurmuzaki”. În: *Academia Republicii Populare Române*. *Institutul de lingvistică din București*. *Studii și materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română*, vol. I. București, 1959, p. 203-212.

2. CARABULEA, Elena. *Sufixele* **-mînt** *și* **-ment**. În: *Academia Republicii Populare Române*. *Institutul de lingvistică din București*. *Studii și materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română*, vol. al VI-lea. București, 1969, p. 47-55.

3. CIOBANU, Elena. *Categoriile semantice create de sufixul* **-ar** *în limba română*. În: *Academia Republicii Populare Române*. *Institutul de lingvistică din București*. *Studii*

și materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română, vol. al III-lea. București, 1962, p. 143-154.

4. CIOBANU, Elena. *Sufixul* **-eală**. În: *Academia Republicii Populare Romîne*. *Institutul de lingvistică din București*. *Studii și materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română*, vol. al II-lea. București, 1960, p. 129-138.

5. DENSUSIANU, Ovidiu. *Istoria limbii române*. *Vol*. *II*. *Secolul al XVI-lea*. Ediție îngrijită de prof. univ. J. Byck. București, 1961.

6. HANEȘ, Gh. *Sufixele adverbiale* **-ește** *și* **-icește**. În: *Academia Republicii Populare Romîne*. *Institutul de lingvistică din București*. *Studii și materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română*, vol. al II-lea. București, 1960, p. 139-147.

7. HASAN, Finuța. *În legătură cu etimologia sufixelor* **-ac**, **-ec**, **-ic**, **-oc**, **-uc** *și* **-ag**, **-eg**, **-ig**, **-og**, **-ug**. În: *Academia Republicii Populare Romîne*. *Institutul de lingvistică din București*. *Studii și materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română*, vol. al VI-lea. București, 1972, p. 45-54.

8. ILRL, 1997 = *Academia Română*. *Institutul de Lingvistică* „*Iorgu Iordan*" *București*. *Istoria limbii române literare*. *Epoca veche* (*1532-1780*) de Gheorghe Chivu, Mariana Costinescu, Constantin Frâncu, Ion Gheție, Alexandra Roman Moraru şi Mirela Teodorescu. Coordonator: Ion Gheție. București, 1997.

9. IONAŞCU, Ecaterina. *Sufixele* **-ar** *și* **-aș** *la numele de agent*. În: *Academia Republicii Populare Române*. *Institutul de lingvistică din București*. *Studii și materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română*, vol. I. București, 1959, p. 77-84.

10. MDA II, 2010 = *Academia Română*, *Institutul de Lingvistică* „*Iorgu Iordan–Al*. *Rosetti*". *Mic dicționar academic*. 2 volume. București, 2010.

11. PIETREANU, Marieta. *Sufixul* **-an**. În: *Academia Republicii Populare Române*. *Institutul de lingvistică din București*. *Studii și materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română*, vol. al II-lea. București, 1960, p. 93-100.

12. POPESCU-MARIN, Magdalena. *Sufixele* **-oare** *și* **-toare (-ătoare, -etoare, -itoare)**. În: *Academia Republicii Populare Române*. *Institutul de lingvistică din București*. *Studii și materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română*, vol. al III-lea. București, 1962, p. 175-186.

13. RUDEANU, Vadim. *Sufixele* **-anie** *și* **-enie** *în limba română*. În: *Academia Republicii Populare Române*. *Institutul de lingvistică din București*. *Studii și materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română*, vol. al II-lea. București, 1960, p. 101-106.

14. SALA, Marius. *În legătură cu originea sufixului* **-șug.** În: *Omagiu lui Iorgu Iordan cu prilejul împlinirii a 70 de ani*. Bucureşti, 1958, p. 762-764.

15. VASILIU, Laura. *Derivarea în* „Cartea cu învățătură" *a diaconului Coresi din 1581*. În: *Academia Republicii Populare Române*. *Institutul de lingvistică din București*. *Studii și materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română*, vol. I. București, 1959[2], p. 221-259.

16. VASILIU, Laura. *Sufixul verbal* **-ui** *și compusele lui*. În: *Academia Republicii Socialiste România*. *Institutul de lingvistică din București*. *Studii și materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română*, vol. al IV-lea. București, 1967, p. 113-142.

Notă: Articolul a fost realizat în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.01 *Valorificarea ştiinţifică a patrimoniului lingvistic naţional în contextul integrării europene*, Institutul de Filologie Română „B. P.-Hasdeu".